

בדין שמוש בתרופות בשבת

האם מותר לאדם בריא לבלוע בשבת כדור

כדי להגביר את התיאבון?

מאת הרב משה הלוי שטינברג

בהתאם לכלל, שאין עושין רפואות בשבת, אסור להשתמש בכל מיני תרופות, מפני הגזירה שמא ישחיק סממנים. ואף שבזמננו-אנו, התרופות מוכנות לכל ולא שכיח הדבר, שאדם פרטי יעשה בעצמו התרופות, ובמילא לא קיים החשש של שחיקת סממנים, אבל בכל זאת ישנם עוד מקומות בעולם, שאנשים מכינים בעצמם התרופות. ועוד, הרי זה דבר שבמנין ולכן אין בכחו לבטל הגזירה הזאת, והיא שרירה, איפוא, וקימת.

ולכאורה אפשר לומר, דדוקא באדם חולה או שיש לו איזה מיוחד, דלרפואה קמכוין, אז אסור משום גזירת שחיקת סממנים, אבל באדם בריא, שבמקרה אין לו באותה שבת תיאבון, כן יהיה מותר לו לבלוע כדור להגביר את התיאבון, מפני שאצלו לא שייך לגזור משום שחיקת סממנים, כמו"ש באגלי טל, מלאכת טחון, אות מ"ז, וז"ל: ואם באנו לדון מצד הסברא י"ל דבריא לגמרי אינו בהול על רפואתו, ועי' רש"י פסחים ס"ח ע"א בד"ה כתיב, דאין רפואה אלא במוכה. וראיה לדברינו. דאיתא במשנה שבת ק"ט ע"ב, וכל המשקין שותה חוץ ממי דקלים וכוס עיקרין מפני שהן לירוקה, אבל שותה הוא מי דקלים לצמאו, ופירש"י "אם אינו חולה", מכאן דדוקא לחולה אסור לשתות מי דקלים, משא"כ לבריא, ועי' מ"ב בה"ל הל' שבת סי' שכ"ח, סעי' ל"ז.

ואף שהרמב"ם בהל' שבת פכ"א ה"כ כתב, שאסור לבריא להתרפאות בשבת, גזירה שמא ישחוק סממנים, ועיי"ש במ"מ, י"ל דדוקא אם הוא מתכוין להתרפאות, אבל ברור הדבר, שגלולת התיאבון אין מטרתה לרפואה אלא להגביר התיאבון בלבד, בזה אולי גם הרמב"ם יודה שאין כאן איסור.

זאת ועוד, הרי מצוה לענג את השבת, עי' שבת קי"ח ע"ב, במה מענגו וכו' (והא דכתב הרמב"ם בהל' שבת פ"ל ה"א, כבוד ועונג מדברי סופרים ומפורשים ע"י הנביאים שנאמר וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד, ביאר את דבריו בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' קס"ח, דע"כ אין כוונתו שהוא רק מצוה מדרבנן או מדברי קבלה, ודרי כלל הוא, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, אלא ע"כ הל"מ"מ הרמב"ם קרי ליה דברי סופרים כדרכו. וראה פרמ"ג בפתחה להל' טריפות, וכן דעת היראים, עמוד זמנים סי' צ"ט, דמצוה עונג שבת, גמרא גמירא לה עד דאתא ישעיהו ואסמכא אקרא). וא"כ לשם מצוה עונג שבת יש מקום להתיר. וכידוע, הגדיר רש"י את הנשמה היתירה בביצה, ט"ז ע"א, וז"ל: רחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרווחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליה, עכ"ל. א"כ הבריא שבולע כדור להגביר את תיאבונו שיוכל לאכול ולשתות הרבה בשבת - יש לו על מה לסמוך.

ואף שלפעמים אי-התיאבון היא תוצאה של איזו מחלה, ויש, איפוא, לגזור אטו אדם חולה, זה א"א לומר, ודרי כל הטעם שאין עושין רפואה בשבת הוא מטעם הגזירה שמא ישחוק סממנים,

וא"כ הו"ל גזירה לגזירה. ואין גם לדמות המקרה דידן עם מה שכתב בשמירת שבת כהלכתה, פכ"א סי"א, שאל לו לאדם לקחת ויטאמינים בשבת, כי חוסר ויטאמינים בגופו של האדם מראה על ליקוי מסוים, ואין אדם כזה בגדר של בריא לגמרי.

אמנם לדינא, יש בכל זאת לאסור, כי הט"ז בהל' שבת סי' ש"א סק"א כתב, הרץ שיהא תאב לאכילה אחר העימול ואפ"ה אסור, והטעם שבאותה שעה שהוא רץ אין לו תענוג, לא שריתן ליה מחמת התענוג שימשוך אח"כ. ועי' במ"ב (שער הציון אות ט') שכתב בנדון, דאפשר מה שהוא עושה פעולות כדי שיהא תאב לאכול, זה בכלל רפואה. וכבר העלה לדינא המ"א בהל' שבת סי' שכ"ח סקמ"ג, שאפילו לאדם בריא אסורים כל אוכלין ומשקין בשבת, שאינם מאכל ומשקה של בריאים, והביא הרבה ראיות לזה. ואף שבאגלי טל, מלאכת טוחן, אות מ"ז. דחה כל ראיותיו, אבל בכל זאת מסיק "ולדינא אין בידי להכריע", ועי"ש באות ל"ח סק"ז, שהאחרונים הסכימו עם המ"א, דאפילו באדם בריא יש לאסור.

ואע"ג שאפשר לחלק ולומר, דדוקא אם מתכוין לרפואה אז אסור אפילו לאדם בריא, משא"כ אם כל עצם כוונתו היא אך ורק להגביר את התיאבון, ייתכן שבה גם המ"א יודה, כמו שהסברנו למעלה את דברי הרמב"ם, אבל מדברי הט"ז הת"ל והמ"ב בשער הציון, משמע מברור, שהפעולות שעושה כדי שיהא תאב לאכול, זה בכלל רפואה. לכן אין לו לאדם בריא לבלוע כדור להגביר התיאבון בשבת, כי זה גובל עם מה שאחז"ל אין עושין רפואות בשבת, כדעת הט"ז.

וכן צוו הרופאים לכל רופא, כי הוא, אם יוכל להנהיג החולי בשעור המזון לבד, לא ינהיג אותו ברפואה, ואם לא יוכל מבלעדי ההנהגה ברפואה, ינהיגהו בענינים מורגלים ברפואות ההזמנה והמזונות המרפאות, ואם לא יוכל מבלעדי ההנהגה ברפואה, יתחיל ברפואות הקלות, ואם יספיק זה-סוב, ואם לא יספיק לחולה, יעתק לחזק מהם ואחר כך ליותר חזק.
(הרמב"ם, ספר הנהגת הבריאות, סוף שער שני)